

S(ikerkönyvek) Jung Károlytól

Jung Károly: *Ikerkönyvek 1. Magyar folklórtémák – délszláv kitekintéssel;*
Ikerkönyvek 2. Délszláv folklórtémák – magyar kitekintéssel.
Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2011, 2012

Ne tessék abban reménykedni, hogy mint Paul Valéry a Leonardo da Vinciről szóló esszéjében, végül is a címben szereplő nevet nem is említem!

Azért pár szót a távlatról is mondanék. Nálunk, a budapesti egyetem Néprajzi Intézetében (különösen a Folklóre Tanszéken) a déli országhatáron túli területeknek megvolt a maga különös varázsa: a két professzor közül Ortutay Szabadkán, Tálasi Laskón született, sőt az 1940-es évek első felében ismét jártak is erre. Az én családom szegedi, ám fényképalbumunkban ott volt néhány újvidéki fénykép, amit Édesapám készített. Katona Imre előbb a Bácska, majd a baranyai háromszög lelkesítő népköltés gyűjtője volt. És erre vezető „kutatóútjai” valahogy mindig az Adria partján végződtek... Úgyhogy, amikor 1968-ban lehetőség nyílt erre kijutni – ezt lelkesen meg is tettem. A cserepartner Újvidéki Egyetemre érkezvén a három akkori professzor (Penavin Olga, Bori Imre és Szeli István) világába cseppentem: hangszalagfelvételeket hallgattam, jegyzeteket írtam dolgozataikhoz, elsősorban Matijevis Lajos kishegyesi diákköltő-gyűjtéséhez, még otthonaikban is hosszasan beszélgettünk. Annak érzékeltetésére, hogy milyen régen volt mindez, megemlíthetem, hogy az Aleksa Šantić utca diákkotthonában kezdtem, Póth Istvánnal közös szálláson, ám a folyosó végén Bosnyák István már szötte teóriáit... Az egyik első hétvégén Bányai János autóval elvitt a szerémségi kolostorokhoz. (Ekkor tanultam meg a vajdasági magyar kifejezést: *Hajde, idemo!*) Később tanítottam is Újvidéken: folklorisztikai, sőt szemiotikai kurzust. Tucatnyi konferencián vettem részt. Egykori tanítványaim – ha találkozunk – ezt említeni is szokták. Igazában még ma is lehetne egy kis rendezvényt tartani azokkal, akiket ilyen keretben ismertem meg – és akikre olyan büszke vagyok.

Szerencsére az 1960-as évektől a budapesti Folklore Tanszéken folyamatosan voltak hallgatóink a Vajdaságból. Közülük többen visszamentek szülőföldjükre (magam mindig ezt tartottam a jobb megoldásnak, noha senkit sem erőltettem erre). Rendeződött mind Újvidéken, mind Szabadkán a néprajzi oktatás, megalakult a Kiss Lajos Néprajzi Társaság, számos rendezvényt, elkészült a Vajdasági Magyarok Néprajzi Atlasza, és ha egymás mellé tennénk az utóbbi fél évszázad vajdasági magyar folklór- és néprajzi kiadványait, könyvespolcokat tölthetnénk meg. És aki a mostani „identitás”-konferencián körülnéz, azt is észreveheti, hogy 1968-hoz képest immár két, viszonylag népes nemzedéke jelentkezik az „új” vajdasági magyar folklorisztikának és néprajznak. Remélem, mindennek lesz folytatása és következő nemzedéke is.

Ennek az eredményes folklorisztikai tevékenységnek példaadó képviselője Jung Károly egyetemi tanár. Az ő munkásságát is 1968 óta ismerem. Most nem szükséges felsorolnom műveit. Számtalan tanulmánya, kéttucatnyi könyve monografikus leírásokat, esettanulmányokat és kutatási beszámolókat egyaránt tartalmaz. Szerencsére legtöbb tanulmányát később tematikus kötetekbe is össze tudta gyűjteni. Ily módon még jobban látható, milyen kivételesen tájékozott a magyar folklórkiadványok körében, milyen sok téma esetében sikerült délszláv párhuzamokra vagy történeti adatokra bukkannia – gyakran egészen eldugott kiadványokból. Ez jellemzi a legutóbb két kötetben megjelent, *Ikerkönyvek* (1. és 2.) című tanulmányköteteit is. Az újvidéki Forum Könyvkiadónál 2011-ben és 2012-ben megjelent művek együtt ötszáz nyomtatott oldalt tesznek ki. Az „ikerkönyvek” megjelölés igazán találó, mivel az első kötet alcíme: *Magyar folklórtémák – délszláv kitekintéssel*, a második pedig *Délszláv folklórtémák – magyar kitekintéssel*. Tíz, illetve kilenc dolgozatot közöl. Jungtól megszoktuk, hogy tanulmányai összegyűjtött kötetekben feltünteti, mikor publikálta először dolgozatát, és ha azóta újabb adatokra bukkant – ami pedig rendszeresen így történik – ezek is utal. A mostani kötetekben (egy kivétellel) 2007 és 2010 között megjelent írásokat olvashatunk, mégpedig közülük csak az „összevető” jellegűeket. A könyvek kiállítása pazar, még kitűnő színes képeket is láthatunk.

A magyar–délszláv kitekintés kötete igen sokrétű: a rituális nevetés (ehhez a délszláv adatokat korábbi írásaiban közölte, és a témához visszatér a kötet vége felé olvasható házassági jóslás elemzésénél); a „sült kakas kukorékol” téma Nagy Ilona és Jung dolgozatai után sem végképp lezárt, és még a compostellai zarándoklatok magyar adatait is jó lenne végre egysegesen áttekinteni; a fehérmájú–nagyorrú fiatalok témája is végigjárhatatlan – a *Béla király és Bankó lánya* szöveghez Jung ismeri az újabb horvát

szövegeket, sőt utal a „spanyol” eredetre is. (Immár évtizede mondom, hogy e téren a nemzetközi balladakutatás korábbi eredményei is újraértelmezhetők lennének.) A végre megkezdődött bácskai magyar betyárfolklorikutatáson belül is váratlan adat a Dávodon gyűjtött Mácsvánszky-szöveg, illetve a szerb lírai dalként közölt változat. A folyón jégbe szakadt lakodalmasokról szóló történettel kapcsolatban Jung a folklorizmus jelenségeként mutatja be az irodalmi feldolgozásokat. Egy hasonló eseményt (a beszakadt jégből kimentést) Gombos elnevezésének eredettörténeteként ismerte meg. Az András-napi vőlegényjósást elméleti szempontból is vizsgálja. A pesti Lánchíd oroszlánjainak „hiányzó” nyelvének történetéhez további hasonló (belgrádi és szegedi) változatokat is bemutat. Ortutay és Svetislav Stefanović kapcsolatának tisztázása már az első közlésben is bravúr volt.

Ahol befejeződött a magyar–délszláv kötet, ott kezdődik a délszláv–magyar kötet. Stefanović népköltészeti írásait és Madách-fordítását mutatja be, mégpedig igazán aprólékosan. Tinóditól az ismert „rác módú” énekesre, Kármán Demeterre vonatkozó hivatkozást vizsgálja – mégpedig mások által eddig nem ismert szempontból: mit kezdtek és mire következtettek a szerb filológusok mindebből? Egy szerb közköltészeti panaszdal esetében nemcsak feltárja az 1830-as első közlést, hanem itt is foglalkozik azzal a kérdéssel: volt-e e szövegnek magyar előzménye? A balkáni ortodox „könnyező ikonok” bemutatásakor a magyar áttekintésekhez ad lényeges kiegészítést. Rövid írás foglalkozik egy (szinte mai) hagyománnyal: a nagyszentmiklósi kincs 1799-ben történt megtalálásáról. Ehhez azt tenném hozzá, hogy hasonló történetek világszerte (!) ismertek. A magyar elbeszélések újabban a második világháború végéhez, illetve a Seuso-kincshez kapcsolódnak. A *Köznapi és parlamenti átkok* találó című dolgozat a mai szerb használat néhány eklatáns példájából indul ki. Jung is úgy véli, hogy ehhez képest a mai magyar átkozódás szerényebb méretű jelenség. Természetesen ennek a témának mégiscsak (!) van nemzetközi szakirodalma. A következő dolgozat pedig az átkok és rokon szövegek műfaji kérdéseiről szól. Felhívnam a figyelmét az „örökre” (legalábbis több nemzedékre) kimondott átkokra, mint érdekes külön alfajra. Szent Száva „jégvarázsló” csodatételét a régi források is a magyar király udvarában történnék mondják. A záró „dolgozatka” az „egyszer volt Budán/Bécsben kutyavásár” anekdota délszláv változatát is tartalmazza.

Nem kifogásként mondom – éppen ellenkezőleg –, hogy e kötetek tárgyköre és módszere nem meglepetés – Jung eddigi munkásságának ismeretében. Voltaképpen a két kötetben közölt írások olykor akár megcserélhetőek lennének, mivel mindegyikükben van délszláv és magyar adat. Jung hallatlanul precíz, részletes módon mutatja be forrásait. Arról is tájé-

kozlat, ha további kutatásokra lenne szükség, és a még nem bizonyítható lehetőségekre is utal. A szerző példás szorgalma ismét megnyilvánul, hiszen csak évtizedek óta gyűjtött adattár alapján lehet mintegy három-négy év során húsz alapos filológiai tanulmányt közzétenni, mégpedig igen eltérő témákból. Magam (még mindig) jobb szakkönyvtári körülmények között is nehezen tudnék kiegészítést adni az általa összegyűjtött adatokhoz. Örömmre a műfaji kérdések, a népköltési szövegek fordításának elemzése is előkerül. E kötetek sokoldalúsága mindenki számára nyilvánvalóvá teszi: milyen sokrétű, kimeríthetetlen a délszláv–magyar folklór kapcsolatainak világa. És az is, hogy még az egymással rokon témák esetében is egyenként különbözik a kapcsolatok pontos milyensége. Amikor azt is el szoktuk mondani, Jung Károly milyen jól ismeri a magyar folklór kiadványait, hozzátehetjük, sajnos, fordítva nem ugyanez a helyzet. A kéttucatnyi könyvet megjelentető Jung Károly műveit és ezek eredményeit Magyarországon alig ismerik, és még ennél is ritkábban szokták felhasználni. (Lásd még a nemrég befejezett *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon* 13 kötetét is.) Pedig volna mit hasznosítani!

Jung Károly egész életműve, legkivált mostani két könyve nem csupán adatanyagában, hanem szemléletében is felülmúlja elődei és kortársai hasonló műveit. Egy nagy nemzedék képviselője ő is, akár, mondjuk, Bányai János vagy Tolnai Ottó.

Az utóbbi bő fél évszázad során a vajdasági magyar folklór áttekintő szemléletét Bori Imre képviselte. A „kapcsolattörténeti” adatokkal többen, legkivált Dávid András foglalkoztak. Sajnos, e korban magyar földön legfeljebb Vujicsics D. Sztoján és Fried István írásait említeném. Régebben – Margalits Ede vagy Pável Ágoston korában – még jobb volt a helyzet.

Hogy mégse e szomorkás megjegyzéssel zárjam, örömmel említem meg, hogy a 2012-es Híd-díjat éppen e két kötetért kapta meg Jung Károly.

Gratulálunk. Megérdemelte.

És legyenek az *Ikerkönyvek – Sikerkönyvek!*

Kisbgyes, 2014. február 22.